

заборонена

школа

ІВАН МИКОЛАЙЧУК у спогадах МАРІЧКИ

Іван Миколайчук
у фільмі «Тіні забутих
предків». 1965

Полишивши свої буденні справи й клопіт на правому березі, сідаю в трамвай, який за кілька хвилин переносить мене на інший бік Дніпра. Заходжу в будинок з меморіальною дошкою, де панує майже суцільна темрява й звична для наших під'їздів незатишність. Крізь напівморок відшукую номер і, затамувавши подих, натискаю на дзвоник...

Усміхнена господиня відчиняє й гостинно запрошує до своєї теплої домівки. Коли вона відступає, мої очі бачать Івана Миколайчука. Фотографія, прикрашена рушником, світиться привабливим і вдумливим обличчям. Подумки вітаюсь із господарем.

У кімнаті мене зустрічають десятки усмішок Івана і його героїв. Маленькі й великі, веселі й серйозні, з життя і з кіно фотографії ніби пишуть літопис життя талановитого актора і режисера.

Марія Євгенівна просить сідати і починається розмова. Час підхоплює мене на свої крила і несе в далеку подорож. Спогади змінюються, залишаючись

у моїй уяві різнокольоровими мазками імпресіоністичного живопису. Зблизька ще неможливо розглядіти цілого, а відійдеш - і побачиш завершену картину. Відповіді на мої запитання розгорталися цікавими оповіданнями, але все ще залишались кадрами розірваної кінострічки...

ЗУСТРІЧ

Мені було тоді сімнадцять років, я тільки-но закінчила десятирічку і мріяла про театр. Батьки не були проти мого вступу до театральної студії при Чернівецькому драматичному театру імені О.Кобилянської. Вже з першої моєї появи актори почали питати: «А ти що, сестра Миколайчукова?» Коли я здивовано відповідала що ні, всі не вірили: «Дивно, ви ж так з ним схожі!». Це почало мене інтригувати, хотілося скоріше взнати, хто ж він, той Миколайчук?

Катерина СМАГЛІЙ

Якось я зайшла до театру - і бачу хлопця з величезними очима, який як жердина височіє серед групи акторів. Ми зустрічаємось поглядами. В його очах - питання - хто я? В моїх - відповідь - мовляв, знаю, хто він.

Щоразу при зустрічі він так щиро до мене усміхався, що я не могла не відповісти. Які ми тоді були молоді! В театрі нас так і називали «наші голуб'ята». З того дня нашої першої зустрічі я відчувала, ніби якась космічна сила тримала нас разом, супроводжувала потім в подружньому житті.

ВОГНІ ВЕЛИКОГО МІСТА

Іван завжди казав, що акторська школа, пройдена в чернівецькій студії достатня для того, щоб бути гарним актором. Але було і розуміння необхідності постійного руху вперед. Спочатку ми навіть думали їхати до Москви. Мене на той час запросили співати в хорі імені П'ятницького, але, приїхавши до величезної столиці, я несподівано для себе зрозуміла, що це не те, чого я прагла все своє життя. Рідні серцю слова улюблених пісень тягли мене на Україну. Київ, звичайно, Київ мав стати нашим з Іваном містом.

Іван блискуче склав іспити до театального інституту імені Карпенка-Карого, а я вступила до хору імені Верьовки. Почалося нове життя - життя насичене, творче, повне задумів та сподівань. Іван з дитинства мріяв зіграти роль Тараса Шевченка. Мабуть, найбільше щастя людина отримує, коли здійснюється те, про що мріялось. А ось одного разу приснився мені дивний сон.

В нас тоді ще не було власної хати. Ми жили в гуртожитку, спали на розкладачках. А сниться мені, що я мію дерев'яну підлогу в якомусь дивному будинку. Вже скрізь чисто і я роблю останній рух - кладу шматку біля порогу. Несподівано - стук у двері. Я кажу: «Проходьте, відчинено», але ніхто не відгукується. Я підходжу до дверей, відкриваю. А на порозі стоїть... сам Тарас Григорович. Я гукаю до Івана в другу кімнату: «Іване, йди глянь які в нас гості!» А він у відповідь: «Хто б не був, клич до хати».

На цьому сон скінчився. Вранці я розповіла про це Іванові, а за кілька днів він прийшов з радісною новиною - «сон в руку», йому запропоновано роль Шевченка в фільмі «Сон».

УСПІХ

*Його в обличчя знали вже мільйони
Екран приносить славу світову.
Чекали зйомки, зали, павільйони, -
Чекало все!
Іван косив траву.*

Так, до Івана разом із фільмом «Тіні забутих предків» прийшла слава. Але він був дуже земною людиною, щоб втратити від того голову. Він прекрасно розумів, що по чому і хто по чім в цьому житті, що талант, це не тільки його заслуга, а дар, даний Богом та батьками.

Перед поїздкою до Аргентини на кінофестиваль Іван завітав до рідного села, до батьків. Хочу сказати кілька слів про Іванову матір. Я її називаю «сивою зозулькою». Мені навіть важко передати, що це за людина. Дивовижної душі, характеру, особливого світосприйняття жінка, мати в повному розумінні цього слова. Вона має десятеро дітей. Від неї та від краси рідної природи взяв Іван свій багаторічний талант, який привів його до успіху в «Тінях». І розріз очей в нього теж, як у матері.

Коли Іван повернувся з далекої подорожі, здавалося, що все життя ще попереду, що будуть ще прекрасні фільми й цікаві ролі. То був, мабуть, найщасливіший період нашого життя. Здавалося, ніколи не вистачить часу, щоб здійснити все задумане, ми не могли виговоритися, передати свої враження, поділитися думками. Хто знав, що через кілька років часу стане забагато.

ДЕСЯТЬ РОКІВ БЕЗРОБІТТЯ

Заборона поетичного кіно стала й забороною Івана. Важко та й смішно уявити його в іншому амплуа. Лірика, поезія, романтика - це все про нього. Були пропозиції на дрібні, нецікаві ролі, від яких Іван категорично відмовлявся. Він не хотів витрачати сили на дріб'язкові речі, не хотів брехати самому собі. Він був дуже чесною людиною.

Як то страшно й огидно дивитися на вчорашніх друзів, які сьогодні стали сахатися навіть від одного твого імені. Але складати руки Іван не став, а вирішив писати. (Ще сімнадцятирічним він пробував писати - і та п'єса збереглася. Я хочу зібрати всі уривки й надати їм закінченої форми. Хочеться ще трішечки почекати - це в якійсь мірі продовжить Івану життя).

Так виник задум «Білого птаха». Але Іван розумів, що фільму не буде, якщо серед сценаристів його ім'я буде єдиним. Коли пропонував співробітництво, ніхто не погоджувався. Але ось який трапився випадок. Ми в місті зустріли родину Юрія Ілленка і вирішили разом відвідати Гаврилюків. В гостях Іван розповів про свій задум, який просто зачарував Ілленка. Прямо за столом вони почали обговорювати перші рядки сценарію, захоплені новою справою навіть побраталися. То було на свято Юрія, а сьомого липня, на Івана Купала, вони закінчили сценарій. Так символічно розпочалася і завершилася робота над «Білим птахом», життя Івана - то суцільний зв'язок з космосом.

Але для Івана завжди найголовнішим було те, що він робив як актор. Працювати не давали і це

Іван Миколайчук. 1965.

ІВАН - ЗЕМНИЙ ЧОЛОВІК

Колись Юрій Ілленко сказав про Миколайчука: « Там, звідки він родом, людина невіддільна від природи, природа від пісні, праця від мистецтва». Це справді так. У фільмах Івана відчувається доброта, зв'язок з народною традицією, землею.

Іван дуже любив працювати на землі. Восени, нашою найулюбленішою порою року, ми часто

Іван Миколайчук і Марічка Миколайчук. 1966.

їздили до матері Івана в рідне село копати картоплю. Якою то було насолодою сісти після важкого робочого дня за стіл, на якому все з поля. Після праці на землі в нас з'являлося відчуття щастя від життя, по-новому оцінювали те, що мали. Біля Іванової хати є величезний сад, де він косив траву для корови. Це було його улюбленою справою.

Якось влітку Іван з Борисом Івченком поїхали в село Халеп'я працювати над сценаріями. Іван тоді писав свій «Вавілон». Купили невелику хатку і потихеньку там господарювали. Одного разу до них в гості завітали Василь Цвіркунов з Ліною Костенко і побачили, як Іван порядкує з косою в руці. Ліна Костенко тоді була вражена тим, що талановитий актор Миколайчук може бути безробітним, присвятила йому свого вірша «Незнятий кадр незіграної ролі».

МИКОЛАЙЧУК - РЕЖИСЕР

Коли Василь Земляк звернувся до Івана з проханням написати сценарій за його романом «Лебедина зграя», той погодився і в три дні завершив роботу над «Вавілоном». Це, мабуть, тому, що сама тема «Вавілону» дуже близька його селу, його дитинству, його світосприйманню. На студії до того, щоб сценарій писав Миколайчук, поставилися вороже, але Земляку вдалося довести, що краще Івана цього не зробить ніхто. В одному з інтерв'ю Іван сказав, що хоче нагадати людям про красу, вселити в них потребу виявляти добрі почуття один до одного. Режисера видно в його фільмах, у фільмах Миколайчука відчувається доброта.

Іван жив кіно. Для нього було несуттєво, чи буде його прізвище в титрах фільму та який гонорар він за нього отримає. Для Івана найголовнішим була сама картина, що буде з нею, які почуття вона викличе в глядача, чи торкнеться до його серця. Так, Миколайчук повністю віддавав себе мистецтву, полум'я його власної душі освітлювало екран в момент зйомок. Яка то трагедія сталася, коли на його творчі шукання не було ніякої відповіді, коли фільми поетичного українського кіно були покладені на полиці кіностудій, коли його справа не знайшла ніякого духовного продовження. Але я не хочу вірити в суцільне забуття Івана, його справи, бо це справжнє мистецтво і воно вічне.

...Години пролетіли як одна яскрава й незабутня мить. Невблаганний час мені нагадує про те, що за кілька хвилин я залишу цю кімнату й повернуся в свій світ, де люди живуть за механічним годинником.

Іван Миколайчук жив за іншим часом, за ним проживе вічність його ім'я. Він був вільною людиною, якій вдалося вирватися з буденного, звільнитися від дріб'язкового. По собі Іван залишив дорогоцінну скарбницю - режисерські та акторські роботи поетичного кіно.